

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อมาเป็นกรอบสำหรับการตั้งสมมุติฐานงานวิจัย ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรที่เห็นว่าเหมาะสมและน่าสนใจศึกษา โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ

- แนวคิดและทฤษฎี
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- สมมุติฐานงานวิจัย

แนวคิดและทฤษฎี

1. แนวคิดการประกอบอาชีพอิสระหรือการประกอบอาชีพส่วนตัว

อาชีพซึ่ง เป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทยในสมัยก่อน คือ การประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งได้มีการพัฒนาจนกลายมาเป็นผู้ประกอบการขนาดใหญ่หลายราย และก็ยังคง เป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของระบอบอยู่ในปัจจุบัน ฉะนั้นการประกอบอาชีพอิสระจึงนับเป็นการสร้างงานในระยะต้นให้กับตนเอง และให้กับผู้อื่นในระยะต่อไปด้วย

อาชีพอิสระ หากมองในความหมายที่นิยามไว้ในกฎหมายบางฉบับแล้วจะหมายถึง อาชีพทางประกอบโรคศิลป์ กฎหมาย วิศวกรรม สถาปัตยกรรม การบัญชี ประณีตศิลป์ 6 กลุ่มงานเท่านั้น จึงมีคำอีกคำหนึ่ง "อาชีพส่วนตัว" ซึ่งหมายถึง ผู้ที่เป็นนายจ้างตนเองโดยไม่ว่าจะเป็นธุรกิจขนาดใด ผู้ประกอบอาชีพส่วนตัวนั้นอาจพัฒนาไปเป็นผู้ประกอบการ หรือเป็นเจ้าของกิจการหรือหุ้นส่วนวิสาหกิจขนาดใหญ่ ในระยะต่อไปก็ได้ (ยุพิน ประจบเหมาะ 2530 : 34)

จะพบว่ามีหลายแห่งที่ใช้คำว่า "การประกอบอาชีพอิสระ" แทนคำว่า "การประกอบอาชีพส่วนตัว" อย่างไรก็ตาม คำว่า การประกอบอาชีพส่วนตัว น่าจะให้ความหมายดีกว่าและตรงกับกรณีมากกว่า ทั้งนี้ เพราะคำว่า การประกอบอาชีพอิสระ อาจจะสับสนกับวิชาชีพอิสระ ซึ่งกำหนดไว้ชัดเจนตามกฎหมาย รวม 6 กลุ่มงานด้วยกัน นอกจากนั้นการประกอบอาชีพอิสระจะมีความหมายแคบกว่าการประกอบอาชีพส่วนตัว ทั้งนี้ เพราะการประกอบอาชีพอิสระ

ดูเหมือนเป็นอาชีพที่เป็นอิสระ เป็นเอกเทศ แต่การประกอบอาชีพส่วนตัวหลายประเภทไม่เป็นอิสระ เช่น ผู้ผลิตประเภทรับช่วงเหมางาน (Subcontractors) นักขายที่มีสังกัด เช่น ขายหนังสือ รับค่าคอมมิสชันไม่ได้รับเงินเดือน และผู้ขายอาหารขายขนมในระบบกลุ่มค้า (Franchise System) เป็นต้น

อาชีพส่วนตัวนั้นอาจจะแบ่งกว้างๆ ได้หลายประเภท ได้แก่

- 1 ประเภทเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ การประมง การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ
- 2 ประเภทผลิตขายส่งขายปลีกรวมอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การผลิตดอกไม้ การทำรองเท้า การทำกระเป๋า ฯลฯ
- 3 ประเภทการค้า ได้แก่ การขายอาหาร การขายขนม การขายเสื้อผ้า ฯลฯ
- 4 ประเภทบริการ เช่น ตัดผม เสริมสวย ซ่อมแซมต่างๆ ฯลฯ

(วัฒนา อิศรางกูร ณ อยุธยา 2531 : 10-11)

เมื่อพิจารณาสภาพและแนวโน้มโดยทั่วไปของการประกอบอาชีพส่วนตัวจากข้อมูล รายงาน การสำรวจแรงงาน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งได้แบ่งสภาพการมีงานทำเป็น 5 ประเภท คือ นายจ้าง ลูกจ้างรัฐบาล ลูกจ้างเอกชน ผู้ทำานส่วนตัว และผู้ช่วยธุรกิจ ของครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้างแล้ว จะพบว่าสภาพการมีงานทำสองประเภทหลัง อาจจะถือเป็นผู้ประกอบอาชีพส่วนตัวได้ อย่างไรก็ตามผู้ที่เป็นายจ้างก็น่าจะถือเป็นผู้ประกอบอาชีพส่วนตัวเช่นกัน ทั้งนี้เพราะคานิยาม "นายจ้าง" หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจที่ตนเองเป็นเจ้าของ เพื่อผลกำไรหรือส่วนแบ่ง และได้มีการจ้างบุคคลตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไปมาช่วยทำงานในฐานะลูกจ้าง แต่เนื่องจากผู้ที่เป็นายจ้างนี้ส่วนหนึ่งอาจจะทำธุรกิจในรูปแบบหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด หรือโรงงานซึ่ง เป็นสถานประกอบการขนาดใหญ่และ เป็นธุรกิจที่ดำเนินมานานมาเป็นเวลาอันยาวนาน จึงเป็นการประกอบอาชีพส่วนตัวที่มีการพัฒนาอยู่ในระดับสูง (วัฒนา อิศรางกูร ณ อยุธยา 2531 : 11-15)

2. ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมโดยทั่วไปหมายถึง วิธีการที่บุคคลเรียนรู้ ทักษะ ความรู้ ค่านิยม แรงจูงใจ และบทบาทที่เหมาะสมกับตำแหน่งของเขาในกลุ่มหรือในสังคม นิยามการ

ขัดเกลาทางสังคมในเชิงสังคมวิทยามักจะ เน้นวิถีทางที่บุคคลเรียนรู้ เพื่อทำตัวให้สอดคล้องกับสังคม และยังคงต่อไปว่านอกจากขบวนการดังกล่าวจะ เปลี่ยนแปลงบุคคลแล้วยัง เปลี่ยนแปลงสังคมด้วยเช่นกัน ดังนั้นเพื่อคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องในการจัดระเบียบทางสังคม บทบาท ค่านิยม และทัศนคติที่เหมาะสมจะต้อง ได้รับการถ่ายทอด ถ้าปราศจากการขัดเกลาทางสังคมเสียแล้ว สังคมก็จะ ไม่สามารถสืบทอดตนเองตามการสืบทอดของคนแต่ละรุ่นได้ (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ 2532 : 1-2)

การขัดเกลาทางสังคมจึง เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะขาดเสียมิได้ตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ เป็นหลักในการปฏิบัติที่คนเราจะต้อง เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่งๆ ที่กำหนดไว้ เพื่อให้มีความสัมพันธ์กันได้ ฉะนั้นการขัดเกลาจึง เป็นวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้บุคคลสามารถปรับตัว เข้ากับวิถีชีวิตของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก เป็นการรับเอาคุณค่าของกลุ่มที่เรา ร่วมด้วยในฐานะ เป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเป็นตัวตนหรือเป็นตัวของตัวเอง (Self) คือ ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นมนุษย์ต่างจากคนอื่นสามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิด ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบหรือตามความเหมาะสมในกลุ่มอื่นๆ ได้ การขัดเกลาทางสังคม มีกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อน และสิ่งที่เรารู้จักนี้อาจจะแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ โดยบุคคล จะต้องผูกพันกับโครงสร้างของสังคมที่มีอยู่ ความผูกพันนี้แสดงออกในรูปที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทในเรื่องต่างๆ เช่น การทำงาน การปกครอง การศึกษา การศาสนา การมีครอบครัว การนันทนาการ เป็นต้น ซึ่งสังคมจะกำหนดรูปแบบและหล่อหลอมบุคลิกภาพของตนให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ โดยสังคมจะหลอมมนุษย์โดยผ่านทางสถาบันพื้นฐาน คือ ครอบครัว เป็นอันดับแรกเพื่อทำการขัดเกลาเสริมต่อให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ และสังคมจะมีส่วนสร้างความสำนึก ความประทับใจ คุณค่าทางวัฒนธรรม และแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้บุคคล เป็นสมาชิกของสังคมอย่างแท้จริง

การขัดเกลาทางสังคมจึง เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมยุคหนึ่ง ไปยังอีกยุคหนึ่ง เป็นกระบวนการ ที่สมาชิกแรกเกิดถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของสังคมที่เป็นระเบียบ เป็นการเรียนรู้ บทบาทต่างๆ ของสังคมรวมถึงทักษะที่จำเป็นต่อการอยู่รอดและการบำบัดความต้องการ เพราะมนุษย์ตามธรรมชาติไม่อาจจะปรับตัวให้เข้ากับความต้องการทางชีวภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคมได้ เว้นแต่บุคคลจะได้ความรู้ ทักษะ บทบาทจากตัวแทนการขัดเกลา เช่น

ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน เป็นต้น ซึ่งทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ของสังคมต่างๆ ที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติในฐานะ เป็นสมาชิกของสังคมต่อไป (สุพัตรา สุภาพ 2531 : 47-48)

เพื่อให้เห็นองค์ประกอบของการขัดเกลาทางสังคมชัดเจนจะขอแนะนำเรื่องการขัดเกลาทางการเมือง ซึ่งได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการขัดเกลาทางสังคมว่า ประกอบด้วยอะไรบ้างมาเสนอ การขัดเกลาทางการเมือง เป็นรูปแบบหนึ่งของการขัดเกลาทางสังคม เพราะการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการขัดเกลาที่กว้างขวางรอบด้าน เป็นการอบรมบ่มนิสัย สั่งสอนสมาชิกของสังคมทั้งด้านครอบครัว เศรษฐกิจ อนามัย ศาสนา นันทนาการ ภาษาและสื่อสาร การศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการเมือง นิยามการขัดเกลาทางสังคม คือ กระบวนการที่บุคคลเรียนรู้และฝึกฝนการเป็นสมาชิกของสังคม และการพัฒนาบุคลิกภาพ

องค์ประกอบของการขัดเกลาทางการเมือง

การขัดเกลาทางการเมืองมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ

1. ความรู้และประสบการณ์ทางการเมือง เช่น ค่านิยม อุดมการณ์ ความเชื่อ เพื่อนำไปถ่ายทอด ฝึกฝนให้กับผู้รับการขัดเกลา
2. การกระทัះท้วงกันทางสังคม หมายถึง บุคคลผู้ให้การขัดเกลากับผู้รับการขัดเกลาจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันก่อน เพื่อเป็นทางถ่ายทอดความรู้ การสั่งสอนอบรม
3. ภาษา เป็นเครื่องมือสำหรับการถ่ายทอด ภาษาหมายถึง ภาษาของสังคม ภาษาเฉพาะหรือศัพท์เทคนิคทางการเมืองด้วย
4. ความรักชอบพอ ความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ให้การขัดเกลาโดยเฉพาะ จะต้องมีความรักชอบพอกับทางผู้รับการขัดเกลาอย่างแท้จริง ความเจริญเติบโตทางร่างกายและจิตใจ จะเกิดขึ้นในผู้รับซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญให้ผู้รับยินดีประสานงานร่วมมือ
5. สภาพแวดล้อม สิ่งมีชีวิต เช่น บุคคลแวดล้อม มีพ่อ แม่ ญาติพี่น้อง เป็นต้น สิ่งไม่มีชีวิต เช่น ดิน ฟ้า อากาศ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2532 : 201-206)

นอกจากนี้แล้วในแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมก็มีการนำมาขยายและตีความ เพื่อที่จะอธิบายพฤติกรรมในการเข้าสู่บทบาทของอาชีพที่แท้จริง โดย Musgrave ได้กล่าวว่าการอบรมเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับอาชีพ (occupational socialization)

ส่วนใหญ่นั้นแล้วจะเกิดขึ้นในครอบครัวโดยที่ครอบครัว ซึ่ง พ่อ และแม่มีบทบาทในการเป็นผู้ฝึกอบรม และชี้แนะแนวทางหรือการขัดเกลาทงสังคมล่วงหน้า (anticipatory socialization) นอกจากนี้แล้ว Musgrave ยังชี้ให้เห็นว่าไม่เพียงแต่ครอบครัวเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่ บทบาททางอาชีพของบุคคลหากโรงเรียนและกลุ่มเพื่อนก็มีอิทธิพลด้วยเช่นกัน

Musgrave ได้เสนอการเลือกประกอบอาชีพเป็นขั้นตอนบนพื้นฐานเชิง โครงสร้างภายในกระบวนการขัดเกลาทงสังคมเชิง เศรษฐกิจ (economic socialization) ดังนี้ คือ

1. ขั้นตอนการขัดเกลาทงสังคมก่อนการทำงาน (pre-work socialization) ช่วงเวลานี้มักจะได้รับการขัดเกลาทงสังคมขั้นปฐมภูมิ ที่มีผลต่อมาจนถึงการขัดเกลาทงสังคมขั้นทุติยภูมิ แนวทางของความผันแปรเชิงบทบาทในวัยเด็ก และการเลือกอาชีพมักจะได้รับการขัดเกลาทงสังคมจากหน่วยที่สำคัญ คือ ครอบครัว พ่อและแม่เป็นหลักสำคัญในการเป็นผู้ขัดเกลาทงบทบาททางครอบครัวและบทบาทเชิง เศรษฐกิจ คือ บทบาททางอาชีพ เด็กมีโอกาสในการเรียนรู้บทบาทเชิง เศรษฐกิจจากพ่อแม่ พ่อและแม่เป็นตัวแบบในการถ่ายทอด ำให้การเรียนรู้ ค่านิยมและทัศนคติ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิง เศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนและกลุ่มเพื่อน โรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญของระบบการเลือกบทบาทที่บุคคลเข้าสู่โครงสร้างอาชีพ โดยได้รับ อิทธิพลที่สำคัญจากระบบการศึกษา

2. ขั้นตอนการเข้าสู่แรงงาน (entry to the labour force) การเข้าสู่ ตลาดแรงงานจะเลือกโดยผ่านความชอบในอาชีพ ซึ่งอาจจะได้รับการขัดเกลาทงสังคมเชิง เศรษฐกิจล่วงหน้า และการเลือกนี้จะกระทำควบคู่ไปกับการเลือกประเภทของอุตสาหกรรม หรือการค้า การเลือกอาชีพเมื่อจบการศึกษาอาจจะขึ้นอยู่กับที่ตั้งของงานอาชีพ (local opportunities) ในการเลือกงานครั้งแรกเขาต้องเรียนรู้บทบาท ความผันแปรทางอาชีพ ตามการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสังคม

3. ขั้นตอนการขัดเกลาทงสังคมในงานอาชีพ (Socialization into the job) เนื่องจากการเลือกอาชีพอาจจะไม่ใช่การเลือกครั้งเดียวเพราะว่า บางครั้ง บุคลิกภาพบางประการที่แฝงอยู่ (hidden) โดยเฉพาะงานที่กีดกันบุคคลจากสภาพแวดล้อม

หรือบุคคลบางคนอาจจะประสบกับความสำเร็จ และความก้าวหน้าในตำแหน่งการทำงานหรืออาจจะต้องประสบกับความขัดแย้งสับสน และความล้มเหลวในงานอาชีพ ด้วยเหตุผลที่ว่า การเข้าสู่งานอาชีพครั้งแรกอาจจะไม่ประสบผลสำเร็จ และตลาดแรงงานมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอยู่เสมอทำให้บุคคลจำเป็นต้องได้รับการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเข้าสู่งานซึ่งอาจจะทำให้ประสบความสำเร็จมากขึ้น

4. ขั้นตอนการเปลี่ยนงาน (job change) บางคนทำงานครั้งแรกได้อย่างมั่นคง แต่ก็ต้องการที่จะเปลี่ยนงาน หรืออาชีพในช่วงชีวิตต่อมา การเปลี่ยนงานมิใช่เป็นผลมาจากบุคลิกภาพที่ไม่แน่นอน แต่เป็นเพราะโครงสร้างอาชีพเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี หรือการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจ และการเมือง เป็นต้น ซึ่งมีผลต่อการเคลื่อนไหวเชิงอาชีพของบุคคล (Musgrave 1967 : 33-44)

จะเห็นได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมมีอิทธิพลต่อความต้องการเลือกประกอบอาชีพ โดยมี ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน ฯลฯ เป็นตัวขัดเกลาในการวิจัยครั้งนี้ จะนำอาชีพบิดา มารดา และการศึกษาหรือสาขาวิชาที่เรียน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการเลือกประกอบอาชีพส่วนตัว

3. ทฤษฎีการพัฒนาอาชีพ (Theory of Vocational Development)

การศึกษาในเรื่องอาชีพ เป็นที่สนใจโดยบุคคลมากมาย เช่น Hoppock ใน Occupation Information เสนอว่า การที่มนุษย์เราเลือกประกอบอาชีพใดๆ นั้น ก็เพื่อตอบสนองความต้องการของเขานั้นเอง Holland ใน A Theory of Vocational Behavior กล่าวว่า คนเราจะเลือกประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับลักษณะบุคลิกภาพของเรา Roe ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกอาชีพไว้ใน "A personality theory of Career Choice" ว่า ความแตกต่างของบุคคลในการเข้าสู่อาชีพมีผลมาจากประสบการณ์วัยเด็ก โดยเฉพาะการเลี้ยงดูของบิดามารดา Ginzberg มีความเห็นว่า การเลือกอาชีพของบุคคลเป็นไปตามวัยของผู้นั้น โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ระยะเพื่อฝัน อายุ 0-11 ปี ระยะเปลี่ยนแปลง

อายุ 11-17 ปี และระยะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง อายุ 17-21 ปี (อ้างอิงในนฤมล รุ่งปัจฉิม : 11-15) สำหรับ Donal E. Super ถือเป็นผู้ที่เขียนรวบรวมและค้นคว้าเรื่อง อาชีพกว้างขวางที่สุด ได้เขียนเรื่องการพัฒนาอาชีพ ได้สร้างทฤษฎีการเลือกอาชีพที่เรียกว่า ทฤษฎีการพัฒนาอาชีพ โดยนำความรู้ด้านจิตวิทยาพัฒนาการ และทฤษฎีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ ตนเองมารวมกับแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลจากนักจิตวิทยาและนักปรัชญาหลายท่านรวมกันเข้า เป็นทฤษฎีที่สมบูรณ์แบบ 12 ลักษณะด้วยกัน โดยนำแนวความคิดทางสังคมจิตวิทยาการขัดเกลา ทางสังคมมาใช้ในการศึกษาและอธิบายในทฤษฎีการเลือกอาชีพด้วย คือ

1. บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านความสามารถ ความสนใจ และบุคลิกภาพ ดังนั้นการเลือกอาชีพของบุคคลก็จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. บุคคลมีคุณสมบัติที่จะทำงานในแต่ละอาชีพได้ โดยพิจารณาลักษณะที่ดี ของบุคคลเหล่านั้น บุคคลใดที่มีความรู้และทักษะอย่างกว้างขวาง ก็ย่อมจะทำให้เขามีคุณสมบัติ ที่จะทำให้สามารถเลือกอาชีพได้หลายประเภท และบุคคลจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมี คุณสมบัติตรงกับความต้องการในอาชีพมากที่สุด และเป็นที่ต้องการสำหรับงานอาชีพนั้น
3. อาชีพแต่ละอาชีพมีความต้องการบุคคลที่มีแบบแผนของ ความสามารถ ความสนใจ และลักษณะบุคลิกภาพ ซึ่งมีความสอดคล้องกันพอสมควร บุคคลมีโอกาที่จะ เลือกอาชีพและในขณะที่เดียวกันก็ย่อมจะเลือกบุคคลเข้าทำงานด้วย บุคคลหนึ่งจะมีความ เหมาะสมสำหรับหลายอาชีพ และอาชีพหนึ่งเหมาะสมสำหรับคนหลายประเภท
4. บุคคลส่วนมากจะ เปลี่ยนแบบบิดา มารดา หรือบุคคลอื่นในด้านการ ประกอบอาชีพ เด็กวัยรุ่นจะสนใจอาชีพโดยการเลียนแบบจากอาชีพของผู้ใหญ่ ดังนั้นผู้ใหญ่จึงควร เป็นรูปแบบที่ดีแก่เด็ก
5. ความชอบและความสามารถในอาชีพ สถานการณ์ที่บุคคลดำรงชีวิต อยู่และทำงาน แม้กระทั่งอัตมโนทัศน์จะ เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา และประสบการณ์การเลือก และการปรับตัวทางด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไป
6. เนื่องจากชีวิตเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลง จึงจะแบ่งระยะต่างๆ ได้ดังนี้ ระยะของการเจริญเติบโต การสำรวจ การสร้างรากฐาน การสร้างความมั่นคง และ ระยะของการเปลี่ยนแปลง และระยะต่างๆ เหล่านี้สามารถจะแบ่งออกเป็นย่อยๆ คือ ก.

ระยะ เพื่อฟื้น ระยะแนวโน้มระยะการสำรวจที่แท้จริง ข. ระยะของการทดลองและการสร้าง ความมั่นคงในการสร้างรากฐาน

7. องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อแบบแผนของอาชีพของบุคคลคือ ระดับของ สถานภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของพ่อแม่ ความสามารถทางด้านสติปัญญา ลักษณะของ บุคลิกภาพและโอกาสที่เขามีอยู่

8. กระบวนการของวุฒิภาวะทางด้านความสามารถและความสนใจ การช่วยให้ทดสอบความเป็นจริง และพัฒนาความเป็นตัวตนจะเป็นสิ่งที่ช่วยแนะทาง เพื่อให้เกิด พัฒนาการในขั้นต่างๆ ของชีวิตได้

9. สิ่งที่มีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาอาชีพ คือ การพัฒนา และการเสริมสร้างความเป็นตัวตน กระบวนการนี้เป็นการประเมินประนีประนอมซึ่งทำให้เกิดความเป็น ตัวตน ที่ช่วยให้คนแสดงบทบาทได้หลายๆ อย่าง รวมทั้ง เป็นการประเมินผลของการแสดงบทบาท ว่าบุคคลนั้นเป็นที่ยอมรับของบุคคลที่เหนือกว่าเขาและ เพื่อนๆ

10. กระบวนการประเมินประนีประนอมระหว่างองค์ประกอบส่วนตัวและสังคม ความเป็นตัวตนและความเป็นจริง เป็นการแสดงบทบาทอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะบทบาทดังกล่าวจะเป็นไป ในลักษณะของการเพื่อฟื้นในสถานการณ์การสัมภาษณ์เพื่อการปรึกษา หรือในกิจกรรมที่เป็นจริง ในชีวิต เช่น ในห้องเรียน ชุมชนต่างๆ การทำงานนอกเวลา และการนำเข้าไปสู่การงานอาชีพ

11. ความพึงพอใจในการทำงาน ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล ตำแหน่งและบทบาทของบุคคล

12. งานคือวิถีทางของชีวิตซึ่งขึ้นอยู่กับขอบเขตของผลที่ได้รับจาก ความสามารถความสนใจ บุคลิกภาพและค่านิยม ซึ่งสามารถกระทำได้ตามบทบาทที่เขาเลือกแล้ว (Donald E. Super 1979 : 31-35)

แนวความคิดของ Super จึงนำมาตั้งสมมุติฐานในหัวข้ออาชีพบิดา มารดาและรายได้บิดามารดามีอิทธิพลต่อความต้องการประกอบอาชีพของบุตร ส่วนด้านบุคลิกภาพ จะนำทฤษฎีของ Holland มา โดยจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

4. ทฤษฎีการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม

William W. Reeder 1971 (อ้างใน จีรพรรณ กาญจนะจิตรา 2526 : 59-62) ได้รวบรวมทฤษฎีต่างๆ ทางสังคมวิทยาอธิบายพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ การกระทำทางสังคมของมนุษย์ในรูปแบบการคาดคะเนพฤติกรรมของตน เพราะการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพส่วนตัวนั้นเป็นเพียงการคาดคะเนพฤติกรรมในอนาคตของนิสิต

Reeder อธิบายเหตุผลในการกระทำว่ามี 10 ปัจจัย ด้วยกัน คือ จุดประสงค์ ความเชื่อค่านิยม นิสัย ความคาดหวัง ข้อผูกพัน การบังคับ โอกาส ความสามารถ และการสนับสนุน ปัจจัยที่จะนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้เรื่อง ความสามารถ หมายถึง การรับรู้ของผู้กระทำเกี่ยวกับพลังขีดความสามารถของ เขาในการกระทำหรือการปฏิบัติงานจนกระทั่งสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ภายใต้โอกาสที่ "นาย" ให้องค์ประกอบที่สำคัญของปัจจัยความสามารถคือ ผู้กระทำเข้าใจว่า เขามีพลังบางอย่างซึ่งสามารถจัดการกับกิจกรรมภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น และเขารู้ว่าตนเองเป็นเจ้าของพลังที่สำคัญเหล่านี้ ในการที่เขาเป็นเจ้าของพลังเหล่านี้ จึงทำให้เขาสามารถควบคุมมันได้

ปัจจัยความสามารถอาจจะกำหนดเป็นสมมุติฐานว่า "บุคคลและกลุ่มมีความโน้มเอียงที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ เมื่อเขาทราบว่า เขาสามารถจะกระทำกิจกรรมภายใต้สถานการณ์นั้นหากเขามีความโน้มเอียงที่จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมเมื่อเขารู้ว่าสามารถกระทำหรือรู้ว่าตนเองไม่สามารถ กระทำสิ่งนั้นได้ภายใต้สถานการณ์นั้น" (อ้างถึงในจีรพรรณ กาญจนะจิตรา 2526 : 168-169)

จากแนวความคิดการขาดแคลนทางสังคมและการกระทำทางสังคม โดยมีความสามารถเป็นปัจจัยสนับสนุน นั้น สามารถตั้ง เป็นสมมุติฐานได้ว่า การศึกษาหรือสาขาวิชาที่เรียนมีอิทธิพลต่อความต้องการเลือกประกอบอาชีพส่วนตัว

5. ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจและบุคลิกภาพของมาสโลว์

Maslow (1970 : 22) กล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์เกิดจากความต้องการ
ขั้นพื้นฐาน (Need) ซึ่งจะเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก และสามารถนำเรียงลำดับความสำคัญ
ได้จากความต้องการระดับต่ำสุดจนถึงสูงสุด ประการแรก คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร มนุษย์
จะต้องการสิ่งเหล่านี้มาตอบสนองก่อนสิ่งอื่นใด

ทฤษฎีพื้นฐานที่กำหนดความต้องการของมนุษย์สามารถแสดงได้ตามรูปนี้

ความต้องการของคนจะ เรียงลำดับตามความสำคัญ เมื่อความต้องการขั้นต่ำสุด ได้รับการตอบสนอง แล้ว ความต้องการขั้นสูงขึ้นไปอีกจะ เกิดขึ้นตามมา

มาสโลว์ได้เสนอความคิดว่า ในระหว่างลำดับขั้นต่างๆ ของความต้องการของมนุษย์นี้ ความต้องการขั้นสูงกว่าได้ปรากฏออกมาให้เห็นแล้วก่อนที่ความต้องการขั้นแรกจะทันได้ เห็นผลเป็นที่พอใจเสียด้วยซ้ำ อย่างไรก็ตามคนส่วนมากแสดงให้เห็นว่าตนมีความพอใจอย่าง สูงสุดในลำดับขั้นของความต้องการขั้นต่ำๆ มากกว่าขั้นสูง จากการสำรวจพบว่า คนธรรมดา ทั่วไปจะมีความพอใจในลำดับขั้นต่างๆ ดังนี้

ความต้องการทางด้านกายภาพ 85 เปอร์เซ็นต์

ความต้องการความปลอดภัย 70 เปอร์เซ็นต์

ความต้องการทางด้านสังคม 50 เปอร์เซ็นต์

ความต้องการเด่นในสังคม 40 เปอร์เซ็นต์

ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนา 10 เปอร์เซ็นต์

(อัมพิกา ไกรฤทธิ 2532 : 28)

จากแนวคิดทฤษฎีของมาสโลว์นี้จะเห็นได้ว่า ความต้องการอันดับแรกหรือที่ จาเป็นคือ ความต้องการด้านร่างกาย ซึ่งต้องได้มาก่อนความต้องการอื่นใด ดังนั้นผลตอบแทน ทาง เศรษฐกิจ จึงน่าจะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอันหนึ่ง สำหรับความต้องการเลือกประกอบอาชีพ จึงนำมาตั้ง เป็นสมมุติฐานว่า ผลตอบแทนทาง เศรษฐกิจ มีอิทธิพลต่อความต้องการเลือกประกอบ อาชีพส่วนตัว

6. ทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอลแลนด์

ทฤษฎีอีกทฤษฎีหนึ่งที่มีบทบาทในการเลือกอาชีพ คือ ทฤษฎีการเลือกอาชีพ ของฮอลแลนด์(Holland's Theory of Vocational Choice) ในทฤษฎีการเลือกอาชีพ ของฮอลแลนด์นั้น เขามีความเชื่อว่า บุคคลจะแสดงบุคลิกภาพของเขาออกมาโดยผ่านการเลือก อาชีพ และ เครื่องมือที่เขาใช้ในการสำรวจความสนใจของบุคคลที่แท้จริงก็คือการสำรวจ บุคลิกภาพนั่นเอง ยิ่งไปกว่านั้นเขายังเชื่อว่าบุคคลมักจะยึดแบบแผนของอาชีพเก่าๆ ที่มีความ เหมาะสมกับตัวของ เขาทางด้านจิตวิทยาและด้านสังคมวิทยา และการฝึกอาชีพ ที่เป็นแบบแผน เก่านี้มีความเที่ยงตรงอย่าง เห็นได้ชัด ฮอลแลนด์กล่าวต่อไปอีกว่าบุคคลต่างๆ ที่ทำงานในอาชีพ

หนึ่งจะมีบุคลิกภาพคล้ายคลึงกัน และดังนั้นบุคคลเหล่านี้จะตอบสนองสถานการณ์และปัญหาในวิถีทางที่คล้ายคลึงกัน ฮอลแลนด์จึงอธิบายถึงแวดล้อมที่มีสัมพันธภาพกับลักษณะของบุคคลในที่สุด เขาได้กล่าวว่า ความพึงพอใจในอาชีพ ความมั่นคงในการประกอบอาชีพและสัมฤทธิ์ผลในการทำงานขึ้นอยู่กับขอบเขตของบุคลิกภาพของแต่ละคนกับสิ่งแวดล้อมในการทำงานว่าสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด (John J. Holland 1973 : 13-18) จากแนวคิดนี้จึงนำมาตั้งสมมุติฐานบุคลิกภาพซึ่งจะกล่าวต่อไปในหัวข้อสมมุติฐาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เสาวภา ธรรมบุตร (2525 : 1-2) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพครูในกรุงเทพมหานคร มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาว่าในการที่นักศึกษาครูจะตัดสินใจเลือกประกอบ อาชีพครูหรือไม่นั้น มีปัจจัยอะไรที่สำคัญบ้าง เพื่อนำเอาทฤษฎีทางสังคมวิทยามาใช้ ข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปถามนักศึกษา บกศ. สูง ที่จะจบการศึกษาทั้งหมด 6 แห่ง จำนวน 300 คน ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำปัจจัยส่วนตัวประกอบด้วย เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ภูมิลำเนา ปัจจัยครอบครัว ประกอบด้วย อาชีพของบิดา - มารดา การศึกษาของบิดา - มารดา และรายได้ของบิดา มารดา และปัจจัยในการตัดสินใจประกอบด้วย เป้าประสงค์ ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพครู ข้อมูลพื้นฐานและ โอกาสทางการศึกษามาหาความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพครู

ผลการศึกษาพบว่า อาชีพของบิดา - มารดา ภูมิลำเนาของนักศึกษาเป็นปัจจัยโดยตรงที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพครู ส่วนรายได้ของบิดา - มารดา มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจ เลือกประกอบอาชีพครู โดยผ่านโอกาสทางการศึกษา ส่วนตัวแปรอื่นๆ เช่น เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การศึกษาของบิดา มารดา เป้าประสงค์ ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพครู และข้อมูลพื้นฐานไม่พบว่ามีสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพครู แต่อย่างใด

มารศรี กองเกตุ (2524) ศึกษาความสนใจในอาชีพของนักเรียน และศึกษาผลของทัศนคติ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ของบิดา มารดา ที่มีต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมปีที่สามในกรุงเทพมหานคร โดยมีสมมุติฐานว่า

- 1 นักเรียนชาย, นักเรียนหญิง มีความสนใจในอาชีพแตกต่างกัน
- 2 ทัศนคติของบิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีผลกระทบต่อ การเลือกอาชีพของ

นักเรียน

3 ระดับการศึกษาของบิดา มารดา มีผลกระทบต่อทางเลือกอาชีพของนักเรียน

4 อาชีพของบิดา มารดา มีผลกระทบต่อทางเลือกอาชีพของนักเรียน

5 รายได้ของบิดา มารดา มีผลกระทบต่อทางเลือกอาชีพของนักเรียน

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม อายุระหว่าง 14-18 ปี จำนวน 341 คน โดยสุ่มตัวอย่างจากโรงเรียน 10 โรงเรียน ในกรุงเทพมหานคร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 ชนิด คือ 1) แบบสอบถามประวัติส่วนตัวนักเรียน 2) แบบสำรวจความพอใจในอาชีพของ ฮอลแลนด์ 3) แบบสอบถามทัศนคติของบิดา มารดาที่มีต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน สถิติที่ใช้ ทดสอบค่าไคสแควร์ ค่าร้อยละ และค่าระดับความสัมพันธ์

ผลปรากฏว่า

1 นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีความสนใจในอาชีพแตกต่างกัน

2 บิดา มารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนส่วนมากจะมีทัศนคติทางบวกต่อการเลือกอาชีพของบุตร กล่าวคือบิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องการให้บุตรมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต

3 ระดับการศึกษาของบิดา มีผลกระทบต่อความสนใจในอาชีพนักเรียนมีระดับความสัมพันธ์เท่ากับ 0.721 แต่ระดับการศึกษามารดาไม่มีผลกระทบ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างระดับการศึกษามารดาค่อนข้างต่ำ

4 อาชีพบิดา มารดา ไม่มีผลกระทบต่อความสนใจในอาชีพนักเรียน ซึ่งไม่เป็นไปตามทฤษฎีผู้วิจัยให้เหตุผลว่า กลุ่มตัวอย่าง มีบิดาอาชีพช่างฝีมือ และมารดาเป็นแม่บ้าน ซึ่งหารายได้มาสู่ครอบครัวไม่มากนัก นักเรียนจึงสนใจในอาชีพที่หารายได้มาสู่ครอบครัวมากขึ้น สามารถเลือกรูานะ เศรษฐกิจตนเอง

5 รายได้บิดา มารดา มีผลกระทบต่อความสนใจในอาชีพนักเรียนระดับความสัมพันธ์ 0.714 เป็นระดับสูงพอสมควร สอดคล้องกับสมมุติฐานซึ่งมาจากแนวคิดพีทโรพีซา และ โปเวร์ดี สปลีท(Pietrofesa & plete) กล่าวว่าตั้งแต่เกิดมามนุษย์ต้องการสภาพฐานะ เศรษฐกิจทางครอบครัวประกอบด้วย ชั้นสังคม ขนาดครอบครัวเป็นอันดับแรก

ต่อมาคือ ภูมิหลังทาง เศรษฐกิจ ทั้งชั้นทางสังคมและภูมิหลังทาง เศรษฐกิจสัมพันธ์กับรายได้และความคาดหวังทางอาชีพ

จุมพล นิมพาณิช (2517 : 165-172) ศึกษาเรื่อง แผนการศึกษาต่อและประกอบอาชีพของนักเรียน ม.ศ. 5 จากนักเรียนใน กทม. 240 คน ผลการวิจัยเกี่ยวกับแผนประกอบอาชีพ พบว่ามีความสัมพันธ์กับฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา กล่าวคือ บิดามารดา มีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมต่างกัน บุตรจะมีแผนการประกอบอาชีพต่างกัน

รายได้บิดา มารดา : แผนกวิทย์ พบว่า นักเรียนที่บิดามารดามีรายได้ปานกลาง และต่ำเลือกอาชีพแพทย์มากกว่านักเรียนที่บิดา มารดามีรายได้สูง

แผนกศิลป์ พบว่า นักเรียนที่บิดา มารดา รายได้ปานกลาง และต่ำ ส่วนใหญ่เลือกอาชีพข้าราชการ แต่นักเรียนบิดา มารดา มีรายได้สูงจะ เลือกอาชีพนักธุรกิจ

อาชีพของบิดา : แผนกวิทย์ พบว่า นักเรียนที่บิดาเป็นลูกจ้างเอกชน พ่อค้า จะ เลือกอาชีพแพทย์มากกว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพรับราชการ

แผนกศิลป์ นักเรียนบิดารับราชการจะ เลือกอาชีพรับราชการ มากกว่านักเรียนที่บิดามีอาชีพเป็นลูกจ้าง เอกชนและพ่อค้า

วารุณี อัสธีรวัฒน์ (2512 : 123-134) ศึกษาเรื่อง "ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคเหนือของประเทศไทย" โดยที่การวิจัยนี้ศึกษาถึงตัวประกอบด้านคุณประโยชน์ของอาชีพ คุณค่าทาง เศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม ความสามารถในการศึกษาเล่าเรียน โอกาสก้าวหน้าในการงาน ความมุ่งหวังของครอบครัว และการถือตนตามอย่างในทางอาชีพว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนเพียงไร ซึ่งผลการวิจัยมีสาระสำคัญดังนี้

1. อาชีพที่นักเรียนเลือกกันมากเรียงลำดับได้ดังนี้ อาชีพครู แพทย์ พยาบาล วิศวกร เกษกร เกษตรกร นักสังคมสงเคราะห์ นักธุรกิจ และนักบัญชี
2. นักเรียนที่เลือกอาชีพต่างกัน จัดลำดับความสำคัญให้แก่ตัวประกอบทุกตัวแตกต่างกันเว้นแต่ตัวประกอบทางด้านความสามารถในการเรียน โอกาสก้าวหน้าในการงาน และคุณค่าทางสังคม

3. ความแตกต่างระหว่างเพศได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ โดยอาชีพที่นักเรียนหญิงเลือกมากกว่านักเรียนชาย ได้แก่ พยาบาล ครู นักสังคมสงเคราะห์ เลขานุการ ส่วนอาชีพที่นักเรียนชายเลือกมากกว่านักเรียนหญิง ได้แก่ วิศวกร นายอำเภอ นักการเมือง ผู้พิพากษา ทหาร และเกษตรกร เมื่อพิจารณาการจัดลำดับความสำคัญให้แก่ตัวประกอบทั้ง 7 พบว่านักเรียนชายและหญิงจัดอันดับไม่แตกต่างกัน เว้นแต่ตัวประกอบด้านความมุ่งมั่นของครอบครัว

4. นักเรียนที่มีความสามารถในการศึกษาเล่าเรียนหรือสติปัญญาในระดับต่างกัน จะเลือกอาชีพอาชีพที่แตกต่างกัน

5. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวหรือรายได้ของบิดามารดาจะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน

เบญจา จิรภัทรพิมล (2517) ศึกษาความมุ่งปรารถนาทางอาชีพของนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ชั้นปีที่ 1 และปีที่ 4 ตลอดจนปัจจัยต่างๆ ที่อาจยังผลต่อความมุ่งปรารถนาทางอาชีพ ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งพิจารณาจากเพศ การศึกษา ปัจจัยทางครอบครัว ซึ่งพิจารณาจากระดับการศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดา ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว โดยดูจากรายได้ของบิดากับสินค้าบริโภคประเภทอาหารที่มีอยู่ในครอบครัว และขนาดของครอบครัว นอกจากนี้ยังพิจารณาทัศนคติของนักศึกษาต่ออาชีพหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอาชีพ เหตุผลในการเลือกอาชีพ ลักษณะการตัดสินใจเลือกอาชีพ ความคาดหวังที่จะได้ประกอบอาชีพที่ต้องการ ข้อมูลได้จากการศึกษาวิจัยสนาม โดยให้นักศึกษาตอบคำถามในแบบสอบถาม

ผลปรากฏว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าอาชีพที่สังคมต้องการมากกว่าอาชีพอื่นๆ คือ แพทย์, ช่าง, การสอน อาชีพที่มีเกียรติ คือ แพทย์, การสอน, รัฐบาล อาชีพที่มีรายได้ดี คือ แพทย์, ช่าง, ค้าขาย เหตุผลที่เรียนจากความพอใจและความสามารถส่วนตัว และซึ่งพิจารณาเรื่องการประกอบอาชีพที่หลัง เหตุผลอื่น มีเหตุผลทางสังคม, ครอบครัว และคนแนะนำ เป็นต้น

ปัจจัยทางครอบครัว พบว่า นักศึกษาที่บิดามีการศึกษาระดับเดียวกันจะมีความมุ่งปรารถนาทางอาชีพในลักษณะเดียวกัน และแตกต่างไปจากนักศึกษาที่มีบิดามีระดับ

การศึกษาที่แตกต่างออกไป มีนักศึกษามากกว่ากึ่งหนึ่งมุ่งปรารถนาที่จะประกอบอาชีพเดียวกันกับอาชีพของบิดา บิดามีรายได้มากมักสนใจอาชีพอื่นที่มีรายได้ดีกว่าอาชีพที่บิดามีรายได้น้อยซึ่งมักสนใจที่จะประกอบอาชีพรับราชการมากกว่า

วรรณ เต็มสิริพจน์ (2533) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกประกอบธุรกิจส่วนตัวของผู้ประกอบการสตรีในธุรกิจขนาดเล็ก : กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อการเลือกประกอบธุรกิจส่วนตัวของผู้ประกอบการสตรี ศึกษาถึงขั้นตอนในการเลือกประกอบธุรกิจส่วนตัวของผู้ประกอบการสตรี และศึกษาถึงความแตกต่างของคุณลักษณะส่วนบุคคลระหว่างผู้ประกอบการสตรีกับสตรีที่ประกอบอาชีพอื่น

การศึกษาครั้งนี้ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยภูมิหลังของครอบครัว ปัจจัยการศึกษา ปัจจัยประวัติการทำงาน (อาชีพก่อนประกอบอาชีพปัจจุบัน) และปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ตัวแปรตามได้แก่การเลือกประกอบธุรกิจและการเลือกประกอบอาชีพอื่น โดยตั้งสมมุติฐานไว้ทั้งหมด 11 สมมุติฐานเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จากกลุ่มผู้ประกอบการสตรีในธุรกิจขนาดเล็ก และสตรีที่ประกอบอาชีพในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 163 คน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ผู้ประกอบการสตรี เริ่มก่อตั้งกิจการเมื่อมีอายุในช่วง 21 - 30 ปี มากที่สุด แนวคิดมาจากตนเองเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ได้รับอิทธิพลจากมารดาและติดต่อกับนักธุรกิจอื่น
2. ผู้ประกอบการสตรีเลือกประกอบธุรกิจขายปลีก รองลงมา คือ การบริการ
3. ในการทดสอบสมมุติฐานความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภูมิหลังของครอบครัว ได้แก่ อาชีพของบิดา มารดา และสามี สถานภาพสมรส ปัจจัยการศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษา และสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา ปัจจัยประวัติการทำงานก่อนเลือกประกอบอาชีพปัจจุบัน ได้แก่ สภาพของงานอาชีพเดิมและประสบการณ์ในงาน พบว่า อาชีพของสามี สถานภาพการสมรส

และระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกที่จะประกอบธุรกิจส่วนตัวของผู้ประกอบการสตรี
ธุรกิจขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อาชีวะบิตา อาชีพมารดา ไม่สามารถสรุปได้ว่า มีความสัมพันธ์อย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติ แต่ถ้าพิจารณาเป็นร้อยละจะพบว่า ผู้ประกอบการสตรีมีบิดา มารดา และสามี
ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.8, 38 และ 28 เปรียบเทียบสตรี
ที่ประกอบอาชีพอื่น บิตา มารดา ไม่ได้ทำงานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.5 ผู้วิจัยได้เสนอแนะ
ถึงความไม่สมบูรณ์ของแบบสอบถามเนื่องจากมีคำตอบว่า บิตามารดาไม่ได้ทำงานแล้ว
เป็นจำนวนมาก จึงควรระบุมาก่อนหน้านั้นทำงานอะไร

4. ในการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบความแตกต่าง ค่าเฉลี่ยของปัจจุบัน
คุณลักษณะส่วนบุคคลได้แก่ ความกล้าเสี่ยง การควบคุมตนเอง และความต้องการความสำเร็จ
พบว่าค่าเฉลี่ยของความกล้าเสี่ยง ความต้องการความสำเร็จ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติ กล่าวคือ ผู้ประกอบการสตรี ในธุรกิจขนาดเล็ก มีความต้องการความสำเร็จสูงกว่า
สตรีที่ประกอบอาชีพอื่น ส่วนการควบคุมตนเองไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
แสดงว่า ผู้ประกอบการสตรีมีการควบคุมตนเองไม่แตกต่างจากสตรีที่ประกอบอาชีพอื่น

ปราโมทย์ เจนการ (2523) ศึกษาเรื่องการฝึกอบรมกับความเป็น
ผู้ประกอบการจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาแนวทางด้านการศึกษาอบรม เสริมสร้างความเป็น
ผู้ประกอบการให้แก่บุคคล จึงต้องการทราบกระบวนการเข้าสู่อาชีพ สภาพปัจจุบัน และปัญหา
ของอาชีพผู้ประกอบการและทราบความแตกต่างในด้านคุณลักษณะองค์ประกอบเชิงมนุษย์ระหว่าง
ผู้ประกอบการกับลูกจ้างพร้อมทั้งทราบความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะองค์ประกอบเชิงมนุษย์
กับพื้นฐานทางการศึกษาอบรมและภูมิหลัง โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้ประกอบการ
และลูกจ้าง จำนวนทั้งสิ้น 200 คน ผู้ประกอบการ 100 คน เลือกสุ่มจากเจ้าของโรงงานผลิต
สินค้าที่ริเริ่มก่อตั้งและดำเนินกิจการด้วยตนเอง เป็นโรงงานขนาดย่อม เครื่องมือในการเก็บ
รวบรวมข้อมูลเป็นแบบ สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ข้อถามกึ่งโครงสร้างกึ่งสอวัต วิเคราะห์ข้อมูล
ด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ในการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ ไคสแควร์
การวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมรวมทั้งกลุ่มบุคคลใกล้ชิดมีอิทธิพลมากต่อการ
ส่งเสริมความเป็นผู้ประกอบการ โดยเฉพาะอาชีพเดิมในทางการค้าขาย อาชีพของบิดามารดา

หรือผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับการธุรกิจ ญาติพี่น้องและผู้รู้จักคุ้นเคยในวงการธุรกิจ เป็นต้น ในด้านคุณลักษณะองค์ประกอบเชิงมนุษย์ (human factors) พบว่าผู้ประกอบการมีคุณลักษณะรวมเจ็ดประการสูงกว่าลูกจ้างเรียงตามลำดับ ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความสามารถในการรับรู้ ในโอกาสทางธุรกิจ คุณลักษณะคิดค้นประดิษฐ์ ความกล้าเสี่ยงอย่างสมเหตุสมผล ความมีเหตุผลทาง เศรษฐศาสตร์ และความเชื่อในอิทธิพลจากการควบคุมภายใน ความเป็นผู้นำ องค์ประกอบด้านการศึกษาอบรมที่พบความสัมพันธ์เด่นชัดกับคุณลักษณะ เหล่านี้ได้แก่ ประสบการณ์ เกี่ยวกับการทัศนศึกษา และดูงานเกี่ยวกับธุรกิจและทัศนคติ ค่านิยม และความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาอบรมวิชาชีพ

อุรารัตน์ ธรรมมิโกมินทร์ (2513) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การตัดสินใจในการเลือกประกอบอาชีพของนิสิตปีสุดท้ายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องจากยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาวិเคราะห์มาก่อน โดยเฉพาะทางราชการไม่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประกอบอาชีพหรือศึกษาถึงทัศนคติของประชาชนเหล่านี้ว่ามีต่อราชการหรือเอกชนอย่างไร เพื่อจะได้นำไปศึกษาวิจัยและประเมินผลมีผู้สนใจน้อย มีผู้สนใจมากๆ เป็นโอกาสที่ดีสำหรับราชการในการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานว่า นิสิตชั้นปีที่ 4 หรือปีสุดท้ายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่เลือกจะประกอบอาชีพราชการ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถาม สุ่มตัวอย่างจากทุกคณะ รวม 10 คณะ แล้วเลือกตัวอย่างออกมาจากประชากรทั้งหมดร้อยละ 10 ของแต่ละคณะ รวม 174 คน สอบถามเกี่ยวกับภูมิหลัง ทัศนคติ เหตุผลในการเลือกประกอบอาชีพ

ผลปรากฏพอสรุปเป็นแนวความคิดได้ดังนี้ คือ นิสิตมีความเห็นว่าอาชีพที่ทำให้ความมั่นคงที่สุด คือ อาชีพรับราชการ และอาชีพที่มีรายได้มากหรือมีรายได้ดีก็ได้แก่อาชีพธุรกิจ เอกชน อาชีพพนักงานส่วนตัว ธนาคาร รัฐวิสาหกิจ และอาชีพองค์การระหว่างประเทศ นิสิตเห็นว่าได้ใช้ความรู้มากที่สุดในด้านภาษา และคำนวณจากตัวเลขการวิจัย นิสิตปีสุดท้ายเลือกประกอบอาชีพรับราชการเพียงร้อยละ 30.46 หรือเพียง 53 คนเท่านั้น จึงไม่เข้าส่วนใหญ่ตามที่ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานเอาไว้

สุรพล เพิ่มผล (2531) ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะที่ควรเป็นและเป็นจริง สำหรับการประกอบอาชีพอิสระของนักศึกษาคณะ วิชาวิทยาการจัดการในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์

ตามการรับรู้ของอาจารย์ และศึกษาเปรียบเทียบลักษณะที่ควรเป็นสำหรับการประกอบอาชีพอิสระ ระหว่างกลุ่มอาจารย์กับกลุ่มผู้ประกอบการ

ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังอาจารย์ผู้สอนในคณะวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยรัตนโกสินทร์จำนวน 79 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามคืนมาจำนวน 72 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 91.14 และส่งไปยังผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 200 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามคืน จำนวน 200 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนแบ่งมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างด้วยค่า "ที"

ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะที่ควรเป็นสำหรับการประกอบอาชีพอิสระในระดับมากทั้ง 7 ด้าน ในด้านความกล้าเสี่ยงอย่างสมเหตุผล คุณลักษณะ คิดค้นประดิษฐ์ความสามารถในการรับรู้โอกาสทางธุรกิจ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่อมั่นใน อิทธิพลจากการควบคุมภายใน ความมีเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์ และความเป็นผู้นำ ส่วนลักษณะที่เป็นจริงของนักศึกษาสำหรับการประกอบอาชีพอิสระ อาจารย์มีความคิดเห็นเป็นระดับปานกลาง ทั้ง 7 ด้าน และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระหว่างลักษณะที่ควรเป็นและเป็นจริงพบที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่ .01

สำหรับผู้ประกอบการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะที่ควรเป็นสำหรับการประกอบอาชีพอิสระระดับมากทั้ง 7 ด้าน เช่นเดียวกัน และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยลักษณะที่ควรเป็นระหว่างกลุ่มอาจารย์กับกลุ่มผู้ประกอบการพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่ .01

ลักษณะพึงประสงค์สำหรับการประกอบอาชีพอิสระตามการรับรู้ของอาจารย์และผู้ประกอบการสรุปได้ คือ มีความกระตือรือร้น เชื่อมั่นความสามารถตนเอง ตัดสินใจบนฐานข้อมูล และข้อเท็จจริงมีความพอใจที่จะทำธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จ และก่อนทำธุรกิจจะศึกษาหาข้อมูลและข้อเท็จจริงและลงมือปฏิบัติทันที

นิรมล รุ่งปัจฉิม (2531) วิจัยความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกประกอบอาชีพของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานคร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาเกี่ยวกับการเลือกประกอบอาชีพ และ เหตุผลสำคัญในการเลือกประกอบอาชีพ และ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกประกอบอาชีพ กับ ตัวแปร เพศ สาขาวิชา

ภูมิลาเนา ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว อาชีพของบิดา และค่านิยมส่วนตัว

ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่เลือกประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างเอกชน และเหตุผลในการเลือกประกอบอาชีพ ได้แก่ การทำงานเกี่ยวข้องกับคน การมีโอกาสได้ใช้วิชาความรู้ที่ได้เรียนมามากที่สุด เพศชาย นิยมเลือกประกอบอาชีพลูกจ้างเอกชน และอาชีพส่วนตัว มากกว่าเพศหญิง เพศหญิงนิยมเลือกประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจและเจ้าหน้าที่องค์การระหว่างประเทศมากกว่า

นิสิตนักศึกษาที่มีภูมิลาเนาภาคกลาง นิยมเลือกประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างเอกชน พนักงานรัฐวิสาหกิจมากกว่า ในขณะที่ผู้ที่ภูมิลาเนาอยู่ในภาคอื่นๆ นิยมเลือกประกอบอาชีพรับราชการ

นิสิตนักศึกษาที่มีบิดาประกอบอาชีพรับราชการ นิยมเลือกประกอบอาชีพรับราชการ ผู้ที่มีบิดาประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างเอกชน นิยมเลือกประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างเอกชน และผู้ที่มีบิดาประกอบอาชีพค้าขาย อาชีพส่วนตัว ก็มักจะเลือกประกอบอาชีพส่วนตัวด้วย

ในด้านการเลือกประกอบอาชีพ กับตัวแปรฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

ในด้านการเลือกประกอบอาชีพ กับตัวแปรค่านิยมด้านปัญญา และด้านทักษะทางสังคม พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน

Perrone (1965 : 254-257) ได้ทำการวิจัยศึกษาค่านิยมทางอาชีพ ตัวแทนประชากร เป็นนักเรียนหญิงชั้นมัธยมตอนต้น ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในชั้นปีที่ 7 และ 8 จำนวน 196 คน และบิดามารดา นักเรียนดังกล่าว ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามขึ้นเอง เรียกว่า Value Orientation ประกอบด้วยค่านิยมทางอาชีพ 15 ข้อ รายได้ดี งานน่าสนใจ ใช้ความสามารถพิเศษ ได้เดินทาง ช่วยเหลือผู้อื่น ก้าวหน้าเร็ว ทำงานกับบุคคล ทำงานกับวัตถุ ความมั่นคง อนาคต งานที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ปราศจากผู้ควบคุมมีเวลาสำหรับครอบครัว ความสนใจ และงานอดิเรก มีโอกาสศึกษาต่อและได้ปรับปรุงทักษะในการทำงานผลการวิจัย แสดงว่า บิดามารดาและบุตรมีความเห็นตรงกันว่า ค่านิยมทางอาชีพที่สำคัญมากที่สุด คือ การมีรายได้ดี และ ความมั่นคงในอนาคต ค่านิยมที่ไม่สำคัญ ได้แก่ การช่วยเหลือผู้อื่น ทำงานกับวัตถุ และไม่ต้องการทำตามคำสั่งใคร

W.J. Dipboye และ W.F. Anderson (1959 : 121-124) ใช้แบบสอบถาม โดยใช้ Rating Scale เพื่อวัดการให้ระดับความสำคัญแก่ตัวประกอบในการเลือกอาชีพของนักเรียนชายหญิง ในชั้นปีที่ 9 และชั้นปีที่ 12 จำนวน 823 คน ได้พบว่า นักเรียนทุกกลุ่มจัดให้ความน่าสนใจของงานอยู่ในอันดับแรกและความมั่นคงในการทำงานเป็นอันดับรองลงมา ผลของการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างระหว่างเพศมีผลทำให้นักเรียนชาย และนักเรียนหญิงให้ความสำคัญแก่ตัวประกอบในการเลือกประกอบอาชีพต่างกัน นักเรียนหญิงให้ความสำคัญเกี่ยวกับความมีเกียรติ ความน่าสนใจของงาน สภาพการทำงานมีโอกาสได้ทำงานสัมพันธ์ผู้อื่นสูงกว่าที่นักเรียนชายจัด ในขณะที่นักเรียนชายจัดให้เงินเดือนโอกาสก้าวหน้า และความมีอิสระในการทำงานอยู่ในระดับสูงกว่านักเรียนหญิง

เออร์นเบอร์ก (1971 : 5518-A) ได้ทำการตรวจสอบความแตกต่างในด้านทัศนคติและบุคลิกภาพอื่นๆ ระหว่างผู้ประกอบการ กับ พนักงานองค์การ กลุ่มตัวอย่างของผู้ประกอบการได้เลือกจากผู้ที่มีเริ่มประกอบอาชีพและมีรายได้ด้วยตนเองจากธุรกิจ จำนวน 14 ราย กลุ่มพนักงานองค์การได้เลือกจากที่ผู้รับจ้างทำงานให้ผู้อื่นในองค์การ โดยได้รับรายได้ในรูปของเงินเดือน จำนวน 16 ราย ทั้งสองกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวเป็นชนชั้นระดับสูงในสังคม การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดยการสัมภาษณ์อย่างละเอียดและถี่ถ้วน พร้อมทั้งการใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยาต่างๆ ผลของการวิจัยพบว่า พนักงานองค์การนั้นมีลักษณะทั่วไปดังนี้คือ ไม่สามารถกำหนดจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตของตนเองได้ชัดเจน มีแนวโน้มที่จะยึดมั่นเฉพาะงานในหน้าที่ของตนเอง มีความพอใจกับตำแหน่งของตนเอง แต่มีความรู้สึกที่ตนเองประสบความสำเร็จเพียงเล็กน้อยไม่มีความริเริ่มสร้างสรรค์และไม่มีความกล้าได้กล้าเสีย แต่มีแนวโน้มแห่งความร่วมมือพร้อมทั้งการระแวงระวังตัวอยู่ตลอดเวลา สำหรับผู้ประกอบการนั้น สามารถกำหนดจุดมุ่งหมายแห่งการทำงานได้ชัดเจนมีการแสวงหางานอื่นๆ ที่ดีกว่าที่ตลอดเวลา มีความไม่พอใจกับฐานะตำแหน่งที่เป็นอยู่ถึงแม้มีความรู้สึกที่ตนเองประสบความสำเร็จพอควร มีความริเริ่มสร้างสรรค์ และต้องการเป็นอิสระ นอกจากนี้ยังพบความแตกต่างในด้านทัศนคติและความรู้สึกผูกพันกับกลุ่มบุคคลอื่น กล่าวคือ พนักงานองค์การมีสำนึกของ ความรับผิดชอบต่องานมากกว่าและมีความหวังต่อบุตรหลานของตนเองในแง่ของการพัฒนา หรือในลักษณะของกลุ่มแทนที่จะเป็นความสำเร็จเฉพาะตัว ในด้านการรับรู้บทบาทของบิดา ปรากฏว่าพนักงานองค์การ

เห็นว่าบิดาของตนไม่ได้หวังความสำเร็จในชีวิตของลูกมากนัก ในขณะที่ผู้ประกอบการรู้สึกว่าการบิดาของตนมีความต้องการอย่างมาก และมากเกินไปในความสำเร็จของตนโดยสรุปแล้ว พนักงานองค์การจะมีคุณลักษณะโดยทั่วไปอยู่ในขีดจำกัด มีแนวโน้มของความไม่มีศักยภาพ ในขณะที่ผู้ประกอบการมีความกระตือรือร้นเกี่ยวกับศักยภาพของตนเอง แต่มีความไม่แน่ใจว่าความสามารถของตนเองนั้นเพียงพอที่จะดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จ

สโรทกลส์ (1972 : 5914-A) ได้ทำการศึกษาพื้นฐานทางสังคม คุณลักษณะทางด้านจิตใจและค่านิยมของผู้ประกอบการ และผู้จัดการชาวอิตาลีสถาน โดยการนำใช้กลุ่มข้าราชการ เป็นกลุ่มควบคุมเปรียบเทียบ ผลของการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการส่วนมากมีกำเนิดในเมือง มีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่ระดับกลางขึ้นไป ซึ่งคล้ายคลึงกับกลุ่มผู้จัดการ แต่ตรงข้ามกับกลุ่มข้าราชการ ประการที่สอง เกี่ยวกับคุณลักษณะทางด้านจิตใจพบว่า ผู้ประกอบการมีแรงจูงใจที่ต้องการประสบความสำเร็จในชีวิตระดับสูงมีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง มีแนวโน้มแสดงออกให้เห็นถึงความสามารถของตนเอง แทนที่จะยอมรับอิทธิพลจากภายนอกอื่นๆ ซึ่งคุณลักษณะต่างๆ เหล่านี้คล้ายคลึงกับกลุ่มผู้จัดการ แต่แตกต่างจากกลุ่มข้าราชการอีกเช่นเคย ในประการสุดท้ายได้พบว่า ผู้ประกอบการชาวอิตาลีสถานมีจิตใจผูกพันกับกลุ่ม เชื้อชาติของตนเองมาก และความรู้สึกผูกพันดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของกลุ่มตนเองกรณีนี้แตกต่างจากกลุ่มผู้จัดการและกลุ่มข้าราชการ

สมมุติฐานงานวิจัย

จากทฤษฎีและแนวคิดเชิงทฤษฎีที่กล่าวมาตอนต้นนั้น พอจะนำมาสรุปเป็นแนวความคิดและตั้ง เป็นสมมุติฐานในการวิจัยครั้งนี้ได้ โดยจะแบ่งออกเป็น ปัจจัยภายนอกและปัจจัย ภายในดังต่อไปนี้ คือ

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัย ซึ่งมิได้เกิดจากองค์ประกอบภายในตัวบุคคล แต่เกิดจากองค์ประกอบภายนอก เช่น ครอบครัว สถานศึกษา ฯลฯ

1. อาชีพบิดา มารดา น่าจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการประกอบอาชีพส่วนตัว หมายความว่า ถ้าบิดามารดามีอาชีพส่วนตัว บุตรก็มีอาชีพส่วนตัวด้วย ถ้าบิดามารดาไม่ได้มีอาชีพส่วนตัว บุตรก็จะไม่เลือกประกอบอาชีพส่วนตัวไปด้วย ด้วยเหตุผลตามทฤษฎีและงานวิจัยดังนี้

ในสังคมไทยครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่มีความใกล้ชิดกับนิสิตมากที่สุดเป็นสถาบัน
 ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด หากบิดา มารดาเป็นอย่างไร ลูกมักเป็นอย่างนั้น ดังมีสุภาษิตโบราณ
 กล่าวว่า "ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น" หากบิดา มารดา ประกอบอาชีพอะไรลูกมักจะดำเนินตามบุพการี
 ไปด้วย บิดา มารดา ถ่ายทอดประสบการณ์ในการทำงานให้แก่เด็ก สถานภาพของบิดา มารดา
 ตัวอย่างของบิดา มารดา การอบรมเลี้ยงดูจะมีอิทธิพลต่อความสนใจ ในอาชีพและการตัดสินใจ
 เลือกอาชีพของบุตร (จิราพร ดิคง 2523 : 25)

จากแนวความคิดทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม ครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานของ
 สังคมที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การ เรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมแก่สมาชิกในสังคม รวมทั้งขัดเกลา
 พฤติกรรมหรือบุคลิกภาพให้เป็นไปตามบทบาทและการคาดหวัง โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทาง
 สังคม ซึ่งการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวจะทำให้เด็กได้รับการปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิต
 ที่ครอบครัวยอมรับ ดังนั้น บิดามารดา จึงมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังหรืออบรม ขัดเกลาให้แก่บุตร

จากแนวความคิดทฤษฎีการพัฒนาอาชีพของ Super ได้นำแนวความคิดทางสังคมวิทยา
 เรื่องการขัดเกลาทางสังคม มาใช้อธิบายในการเลือกอาชีพเช่นกัน ดังที่อ้างมาข้างต้นข้อที่ 4 ว่า
 บุคคลส่วนมากจะเลียนแบบบิดา มารดา หรือบุคคลอื่นในด้านการประกอบอาชีพ เด็กวัยรุ่น
 จะสนใจอาชีพโดยการเลียนแบบจากอาชีพผู้ใหญ่ ดังนั้นผู้ใหญ่จึงควรเป็นรูปแบบที่ดีต่อเด็ก
 หลังจากนั้นแล้วในแนวความคิดการขัดเกลาทางสังคมก็มีการนำมาขยายความ และตีความเพื่อจะ
 อธิบายพฤติกรรมในการเข้าสู่บทบาทของอาชีพที่แท้จริง โดย Musgrave (1967 : 33 - 34)
 ได้กล่าวว่า การอบรมเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับอาชีพส่วนใหญ่แล้วจะเกิดขึ้นในครอบครัว โดยที่
 ครอบครัวจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการให้การอบรมไม่ว่าจะเป็นการชี้แนะแนวทางหรือการ
 สั่งสอน

Pietrofera & Haward Splete (1975 : 80) ได้รวบรวมงานวิจัย
 ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ เช่น ผลงานของ เวอร์ส (Werts) ได้เปรียบเทียบ
 อาชีพบิดามารดากับการเลือกอาชีพของบุตร พบว่า บุตรชายมีแนวโน้มเลือกอาชีพคล้ายบิดา
 ของเขามากกว่าอาชีพอื่นๆ เช่นเดียวกับ เจนสันและคิซเนอร์ (Janson and Kirchner)
 ศึกษาอิทธิพลทางอาชีพในศูนย์เมือง 6 ศูนย์ พบว่า บุตรชายมีแนวโน้มที่จะประกอบอาชีพ
 ของบิดาของตน

Anne Roe (1966 : 106) ได้รวบรวมผลงานวิจัยที่นำเสนออีกเช่นกัน คือ ของเซนเตอร์ (Centers) ซึ่งรวบรวมข้อมูลทางอาชีพจากชาย 650 คน กับบิดาของเขา และจัดระดับอาชีพ สรุปว่า 58-76% ของอาชีพบุตรมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระดับอาชีพของบิดา และ Borland (1975 : 771-A) พบว่า พื้นฐานทางครอบครัว โดยเฉพาะอาชีพของบิดามารดานั้น มีอิทธิพลมากที่จะผลักดันให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยมีความคิดที่จะก่อตั้งบริษัท เป็นของตนเองในอนาคต

นอกจากนี้ ผลงานวิจัยในประเทศไทยที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้องานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ เช่น

เสาวภา ธรรมบุตร (2525) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพครู พบว่าอาชีพบิดามารดาเป็นปัจจัยโดยตรงที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพครู

มารศรี กองเกต (2524) ศึกษาทัศนคติ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ บิดามารดาต่อการเลือกอาชีพนักเรียน โดยตั้งสมมุติฐานตามทฤษฎีว่า อาชีพ บิดา มารดา มีผลต่อความสนใจในอาชีพนักเรียน แต่ผลการวิจัยไม่เห็นไปตามคาดหมาย ซึ่ง มารศรีฯ ได้ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่าง บิดา - มารดา มีรายได้ต่ำ นักเรียนจึงสนใจอาชีพที่หาให้ครอบครัว เลื่อนฐานะทาง เศรษฐกิจมากขึ้น

เบ็ญจา จีรภัทรพิมล (2517) ศึกษาความมุ่งปรารถนาทางอาชีพของนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่ 1 และปีที่ 4 และปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความมุ่งปรารถนาทางอาชีพ ผลปรากฏว่าด้านปัจจัยทางครอบครัวพบว่า นักศึกษามากกว่ากึ่งหนึ่งมุ่งปรารถนาที่จะประกอบอาชีพเดียวกันกับอาชีพของบิดา

วรรณ เต็มสิริพจน์ (2533) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกประกอบธุรกิจส่วนตัวของผู้ประกอบการสตรีธุรกิจขนาดเล็ก ด้านปัจจัยภูมิหลังทางครอบครัว ได้ตั้งสมมุติฐานว่า อาชีพบิดามารดามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเลือกประกอบธุรกิจส่วนตัวของผู้ประกอบการสตรี แต่ผลปรากฏว่าไม่เป็นไปตามแนวคิดนั้น เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างได้ตอบว่า บิดา - มารดา ไม่ได้ทำงานแล้วเป็นจำนวนมาก แต่ถ้าคิดเป็นร้อยละ พบว่าผู้ประกอบการสตรี มีบิดา มารดา และสามีประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่นๆ และนิรมล รุ่งปัจฉิม (2531) วิจัยความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกประกอบอาชีพของนิสิตศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานคร พบว่านิสิตนักศึกษาที่มีบิดาประกอบอาชีพค้าขาย อาชีพส่วนตัวมักจะเลือกประกอบอาชีพส่วนตัวด้วย

2. รายได้บิดา มารดา น่าจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการประกอบอาชีพส่วนตัว หมายความว่า ถ้าบิดา มารดา มีรายได้สูง บุตรน่าจะเลือกประกอบอาชีพส่วนตัว ถ้าบิดา มารดามีรายได้น้อย บุตรก็จะไม่เลือกประกอบอาชีพส่วนตัว ด้วยเหตุผลตามทฤษฎีและงานวิจัยดังนี้

อาชีพส่วนตัวเป็นอาชีพที่จำเป็นต้องใช้เงินทุนบ้างในระยะแรกเริ่ม ฉะนั้น ฐานะความเป็นอยู่ ย่อมจะส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมประเภทนี้ พื้นฐานส่วนบุคคลมีส่วนช่วยเพิ่มทักษะเกี่ยวกับการประกอบการ ฐานะทางการเงินมีส่วนช่วยส่งเสริมความสำเร็จในกิจการ (ปราโมทย์ เจนการ 2523 : 19)

จากแนวคิดทฤษฎีการจัดช่วงชั้นทางสังคม Horton and Hunt (1979 : 347) ในการจัดช่วงชั้นทางสังคมมีเกณฑ์ต่างๆ สำหรับการแบ่งชั้นอันดับแรกคือ ความมั่งคั่งและรายได้ การที่บิดามารดาเป็นเจ้าของทรัพย์สินต่างๆ และรายได้สูง จะถูกจัดให้อยู่ในสถานภาพชั้นทางสังคมระดับสูง บิดามารดา จะใช้สิ่งนี้มาส่งเสริมสนับสนุนบุตรที่มีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิตได้มากกว่าบิดามารดาที่มีรายได้น้อยการที่บุตรจะมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนแสวงหาอาชีพที่ดีของบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับทรัพย์สินของบิดามารดาบุคคลนั้น

ฐานะทาง เศรษฐกิจมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการตัดสินใจประกอบอาชีพ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าหากครอบครัวใดฐานะทาง เศรษฐกิจดีก็สามารถส่งบุตรให้ได้รับการศึกษาในชั้นสูงได้ นอกจากนี้แล้วฐานะทาง เศรษฐกิจยังมีความสัมพันธ์กับชนชั้นทางสังคมอย่างแยกกันไม่ออก

เพราะฐานะทาง เศรษฐกิจเป็นตัวแปรหนึ่งที่กำหนดชนชั้นทางสังคม เช่น บุคคลที่อยู่ในชนชั้นสูงก็มีความมุ่งหวังที่จะให้บุตรเอาอย่างคน เป็นต้น ส่วนบุตร การที่ได้มีโอกาสรับรู้ถึงฐานะหรือรายได้ครอบครัวก็พอที่จะทำให้รับเอามาเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจว่าจะ เรียนต่อหรือประกอบอาชีพ จากการประเมินฐานะทาง เศรษฐกิจของครอบครัว (ถัฏฐุฒิ เนาวประดิษฐ์ 2528 : 22)

โอกาสชีวิตของคน เชื่อมโยงกับตำแหน่งของเขาในระบบการจัดช่วงชั้น แม้ว่าในสังคมไทยเรามีความคิดเกี่ยวกับความเท่าเทียมกันที่รวมเอาความเชื่อที่ว่า "ใครก็ตามอาจเลื่อนฐานะได้สูงขึ้นได้" แต่ความสัมพันธ์ระหว่างโอกาสชีวิตและการเคลื่อนที่ทางสังคมไม่ได้แสดงถึงความคิดดังกล่าว การเคลื่อนที่ทางสังคมเป็นโอกาสชีวิตอย่างหนึ่ง ที่ขึ้นอยู่กับว่าเราอยู่ในระบบชนชั้นไหน ปัจเจกชนที่เกิดมามีตำแหน่งของความมั่งคั่ง มีสถานภาพและอำนาจสูง จะพยายามต่อสู้เพื่อคงไว้ซึ่งตำแหน่งดังกล่าว และพวกชนชั้นสูงมักจะมีหนทางต่างๆ ที่จะป้องกันไม่ให้ผู้อื่นประสบความสำเร็จในการเคลื่อนที่ทางสังคม คนที่เกิดมาในชนชั้นกลางมีโอกาสดีกว่าที่จะปรับปรุงโอกาสชีวิตของตนมากกว่าชนชั้นที่ยากจนกว่า คนยากจนมากๆ และพวกที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกกีดกันในสังคม มีโอกาสชีวิตน้อยกว่าพวกชนชั้นกลาง คนที่มีตำแหน่งที่ดีทางสังคม ไม่แต่เพียงละลายโอกาสชีวิตของตัวเองเท่านั้น แต่ของลูกๆ ของพวกเขาด้วย (งามพิศ สัตย์สงวน 2532 : 14)

Pietrofesa & Howard Splete (1975 : 89) กล่าวว่า ตั้งแต่เกิดมามนุษย์ต้องการสภาพฐานะ เศรษฐกิจทางครอบครัว สภาพฐานะ เศรษฐกิจทางครอบครัวประกอบด้วย ชนชั้นสังคม ขนาดครอบครัวเป็นอันดับแรก ต่อมา คือภูมิหลังทาง เศรษฐกิจ ทั้งชั้นสังคม และภูมิหลังทาง เศรษฐกิจสัมพันธ์กับรายได้และความคาดหวังของอาชีพ

นอกจากนี้จากการศึกษาของ Empey (1956) และ Jewell (1957) (อ้างถึงใน จีราพร ดีคง 2523 : 26) ได้ผลสอดคล้องกันว่า บุตรที่มาจากครอบครัวที่มีสถานะทาง เศรษฐกิจระดับสูงจะมีความต้องการในเรื่องการศึกษา อาชีพ สูงกว่าบุตรที่มาจากครอบครัวที่มีสถานะทาง เศรษฐกิจระดับต่ำ

Lar Mar T. Empey (1956 : 703-709) ศึกษาชั้นสังคมกับความสนใจในอาชีพ พบว่า เด็กชายและหญิงที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูง จะมีความปรารถนาทางการศึกษาและอาชีพสูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจต่ำ

W.R. Cook 1957 (อ้างถึงใน นิสากกร สุทธิวงศ์ 2533 : 41) ได้ศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพของเด็กผู้ชาย กลุ่มตัวอย่างจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 384 คน ผลปรากฏว่า การเลือกอาชีพมีความสัมพันธ์กันอย่างมีระบบกับพื้นฐานด้านสถานะทาง เศรษฐกิจและสังคม ระดับความปรารถนาในอาชีพ สติปัญญา และความสนใจในอาชีพ

จากการศึกษา Ginzberg และคณะ (Pietrofera & Splete 1975 : 93) พบว่า ความคาดหวังของเด็กที่มีต่อครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ และรายได้สูงต่างกัน เช่น เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงมีแนวโน้มที่จะถือว่าพวกเขาจะศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัยและทำงานตามอาชีพที่เขาสนใจ

นอกจากนี้ในผลงานวิจัยค้นคว้ามาดังกล่าวละเอียดมาแล้วในหัวข้องานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น

มารศรี กองเกตุ (2524) ได้วิจัยผลทัศนคติ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้บิดามารดาที่มีต่อการเลือกอาชีพนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สามในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสนับสนุนสมมุติฐานที่ว่า รายได้บิดามารดามีผลกระทบต่อความสนใจในอาชีพของนักเรียน

จุมพล ทนินพาทิช (2518) ผลการวิจัยเกี่ยวกับแผนการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพของเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในกรุงเทพมหานคร พบว่า บิดา มารดา มีฐานะทาง เศรษฐกิจ และสังคมต่างกันจะมีแผนการประกอบอาชีพต่างกัน

วารุณี อัสธีร์วัฒน์ (2512) ศึกษา ตัวประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคเหนือของประเทศไทย ผลการวิจัยข้อหนึ่งคือ ฐานะทาง เศรษฐกิจของครอบครัวหรือรายได้บิดามารดาจะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน

เบ็ญจา จีรภัทรพิมล (2517) ศึกษาความมุ่งปรารถนาทางอาชีพของ นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 และปีที่ 4 ตลอดจนปัจจัยต่างๆ พบว่า ปัจจัยทาง ครอบครัวนักศึกษาที่บิดามีรายได้มาก มักสนใจอาชีพที่มีอาชีพราชการต่างจากผู้ที่มีบิดา มีรายได้น้อยซึ่งมักสนใจที่จะประกอบอาชีพรับราชการมากกว่า

3. สาขาวิชาเรียนน่าจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการประกอบอาชีพ ส่วนตัว หมายความว่า สาขาวิชาที่นิสิตเรียนอยู่จะมีการสอนที่ทาให้นิสิตตัดสินใจเลือกประกอบ อาชีพ กล่าวคือ นิสิตที่เรียนสาขาแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ และพาณิชยศาสตร์และการบัญชี เป็นต้น มีแนวโน้มจะ เลือกอาชีพส่วนตัวมากกว่าสาขาบางสาขา เช่น รัฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ ครุศาสตร์ เป็นต้น โดยมีทฤษฎีและผลงานวิจัยต่างๆ สนับสนุน ดังต่อไปนี้

ในการวางแผนการประกอบอาชีพนั้น อาจจะได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบ ภายนอก เช่น บิดา มารดา สถานศึกษา สภาพแวดล้อมอื่นๆ ฯลฯ หรือองค์ประกอบภายใน ซึ่ง เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล สถานศึกษาเป็นบริบทแห่งการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญมากเป็น อันดับที่สองรองจากครอบครัว เป็นแหล่งที่เด็กได้รับการเรียนรู้เชิงวิชาการ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ ครูผู้สอนให้เด็กมีความรู้ความสามารถ อบรมให้เป็นคนดีรวมทั้งเป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการ ประกอบอาชีพบางอาชีพซึ่งต้องได้รับทักษะ เช่น ครู, แพทย์, วิศวกร, ทนายความ ฯลฯ เพื่อให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถ โดยเฉพาะบทบาททางอาชีพ (วรรณ เต็มสิริพจน์ 2533 : 20)

แนวคิดเชิงทฤษฎีของ Musgrave (1967 : 33-44) นอกจากพ่อแม่มี บทบาทในการเป็นผู้ฝึกอบรมหรือขัดเกลาทางสังคมแล้ว โรงเรียนและกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการ เข้าสู่บทบาททางอาชีพของบุคคลด้วยเช่นกัน โรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญของระบบการเลือกบทบาท ที่บุคคลเข้าสู่โครงสร้างอาชีพ โดยได้รับ อิทธิพลที่สำคัญจากระบบการศึกษา

จากแนวคิดทฤษฎีด้านการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม ผู้ที่ต้องการ ประกอบอาชีพส่วนตัว ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถด้านนั้นๆ อยู่ สาขาวิชาที่ศึกษาน มหาวิทยาลัยบางสาขามีแนวโน้มสูงในการที่สามารถจะไปประกอบอาชีพส่วนตัวได้ เช่น คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, คณะวิศวกรรมศาสตร์ ฯลฯ แต่บางสาขาวิชาที่มีแนวโน้มที่จะต้องไปประกอบอาชีพในภาครัฐราชการส่วนมาก เช่น สาขาวิชา

รัฐศาสตร์ ฯลฯ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจจะหาความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชาที่ศึกษา และความ
ต้องการประกอบอาชีพส่วนตัวว่ามีความเกี่ยวข้องกันหรือไม่

ประชุม นียม (2504 : 54) ทว่าการศึกษาศึกษาตรวจสอบความสนใจของนักเรียน
ช่างกลในจังหวัดพระนครเกี่ยวกับการเลือกอาชีพ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการประกอบ
อาชีพตามที่เรียนมา 80% ต้องการประกอบอาชีพอื่นเพียง 2% เท่านั้น ทางด้าน
แสง สงวนเรืองและคณะ วิจัยพบว่า ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมผลิตขนาดย่อมและขนาดกลาง
ของไทย ดำเนินงานของตนเพราะมีความรู้ในกิจการนั้นๆ อยู่แล้ว (อ้างถึงในปราโมทย์
เจนการ 2523 : 17) และ Murdock 1964 - 2351 ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มี
อิทธิพลต่อการเลือกอาชีพนักศึกษา ผลปรากฏว่าในการเลือกอาชีพนักศึกษาจะได้รับอิทธิพลจาก
องค์ประกอบซึ่งเป็นความสนใจ ความสามารถของตนเอง (อ้างถึงใน เสาวภา ธรรมบุตร
2525 : 30)

และจากผลงานวิจัยที่ศึกษาได้กล่าวรายละเอียดในหัวข้องานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น

เบ็ญจา จิรภัทรพิมล (2517) ศึกษาความมุ่งปรารถนาทางอาชีพของ
นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 และปีที่ 4 ตลอดจนปัจจัยต่างๆ พบว่า ด้านการศึกษา
นักศึกษาปีที่ 4 มุ่งปรารถนาประกอบอาชีพสาขาวิชาชีพที่ตนเรียนมากกว่านักศึกษาปีที่ 1

จากงานวิจัยที่กล่าวมาแสดงว่า การศึกษาหรือสาขาวิชาที่เรียนมาน่าจะมี
ความสัมพันธ์ต่อความต้องการที่จะประกอบอาชีพ

4. ผลตอบแทนทาง เศรษฐกิจน่าจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการประกอบ
อาชีพส่วนตัว หมายความว่า รายได้หรือผลตอบแทนทำให้มีนิสัยสนใจเลือกประกอบอาชีพส่วนตัว
ด้วยเหตุผลทางทฤษฎีและงานวิจัยดังนี้

เงิน มีความสำคัญต่อท่านมากน้อยเพียงไร ท่านต้องการบ้านสวยๆ สักหลัง
ทานอดิเรกใดๆ ได้ตามใจชอบ นั่นเป็นความต้องการสิ่งจำเป็นพื้นฐานมิใช่หรือ (สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2526 : 35) ความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์หรือเรียกอีกแบบได้ว่า
ความต้องการปัจจัยสี่ ซึ่งได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

แนวคิดทฤษฎีการแรงจูงใจและบุคลิกภาพของมาสโลว์ กล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์เกิดจากความต้องการขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะ เรียงลำดับจากน้อยไปหามาก และสามารถเรียงลำดับความสำคัญได้จากความต้องการระดับต่ำสุดจนถึงสูงสุด ประการแรกคือ ความต้องการทางด้านร่างกาย เพื่อการอยู่รอดตอบสนองความต้องการด้านปัจจัยสี่ อาชีพส่วนตัว มีองค์ประกอบที่ต้องสนองความต้องการประการแรกของมนุษย์ได้ คือ เป็นอาชีพที่มีโอกาสได้รับ ค่าตอบแทนหรือรายได้สูง เนื่องจากเป็นนายจ้างตนเอง รายได้หรือกำไรเป็นของตนเองผู้เดียว แรงจูงใจในการเลือกอาชีพนั้นก็มีความสำคัญรวมทั้งการที่บุคคลประเมิน ถึงผลตอบแทนที่จะได้รับจากทางเลือกหลายทางที่มีอยู่ โดยที่บุคคลจะ เลือกหนทางที่ได้ผลตอบแทน สูงสุด (ณัฐวุฒิ เนาวประดิษฐ์ 2528 : 10)

จากงานวิจัยที่ค้นคว้ามาและได้เสนอรายละเอียดไว้ในหัวข้องานวิจัยที่ เกี่ยวข้องแล้ว เช่น

อนุรัตน์ ธรรมิโกมินทร์ (2513) วิจัยเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือก ประกอบอาชีพของนิสิตปีสุดท้าย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลปรากฏว่า นิสิตเลือกอาชีพธุรกิจ เอกชน เพราะรายได้ดี

Perrone (1965) ศึกษาค่านิยมทางอาชีพตัวแทนประชากร เป็นนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และบิดามารดานักเรียน ผู้วิจัยสร้างแบบทดสอบเอง เรียกว่า Value Orientation ประกอบด้วยค่านิยมทางอาชีพ 15 ข้อ คือ รายได้ดี งานน่าสนใจ ใช้ความสามารถพิเศษ ได้เดินทาง ฯลฯ ผลงานวิจัย แสดงความเห็นตรงกันว่า ค่านิยมทางอาชีพที่ สำคัญมากที่สุด คือ การมีรายได้ดีและความมั่นคงในอนาคต

ปัจจัยภายใน มนุษย์ย่อมมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน รวมทั้งความถนัดและความสนใจ ซึ่งจะก่อให้เกิดทัศนคติต่อตนเอง และอาชีพที่ตนพึงพอใจด้วย ดังแนวความคิดของนักทฤษฎี ฮอลแลนด์ (1966 : 132) กล่าวว่า บุคคลจะเลือกอาชีพด้วยเหตุผลที่เกี่ยวกับความคิดตนเอง และกล่าวว่า มนุษย์เราเมื่อจะ เลิกอาชีพใด ก็มีความเข้าใจคร่ำๆ ต่ออาชีพนั้น ฮอลแลนด์ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพที่มนุษย์ เลือกและบุคลิกภาพ โดยกล่าวว่า มนุษย์มักใช้อาชีพเป็น เครื่องแสดงออกทางบุคลิกภาพของตนเอง และบุคคลที่ประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน มักจะมี บุคลิกภาพคล้ายกัน

อาชีพส่วนตัวในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ผู้เป็นนายจ้างตนเอง เมื่อมีการพัฒนายิ่งขึ้นไปจะกลายเป็นผู้ประกอบการคือ เจ้าของกิจการห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทขนาดใหญ่ ทันสมัย คุณลักษณะผู้ประกอบการโดยนักวิชาการชื่อ David C. McClelland และทีมงานได้รวบรวมไว้มีดังนี้ คือ ต้องการความสำเร็จ (need achievement) บรรเทาความรับผิดชอบ กล้าเสี่ยง รับรู้ถึงความเป็นไปได้ของความสำเร็จ มีความกระตือรือร้น มองการณ์ไกล มีทักษะในการจัดการ มองเงินสำคัญเป็นรองความสำเร็จ และผลสรุปของงานวิจัยอื่นๆ ถึงคุณลักษณะผู้ประกอบการเพิ่มเติมเข้ามาคือ เชื่อความคิดว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ "คนลิขิตมากกว่า พรหมลิขิต" (คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี 2529 : 44-45)

จากแนวคิดทฤษฎีและแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้นจึงนำมาตั้ง เป็นสมมุติฐาน ดังต่อไปนี้

5. ความต้องการประกอบอาชีพส่วนตัวน่าจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการความสำเร็จสูง หมายความว่า นิสิตผู้มีความต้องการความสำเร็จสูงมีแนวโน้มจะเลือกอาชีพส่วนตัวมากกว่านิสิตที่มีความต้องการความสำเร็จไม่สูงด้วย เหตุผลทางแนวความคิดและงานวิจัย ดังนี้

ตามแนวความคิดของ (Murray 1933 : 80 อ้างถึงใน เขาวมาลย์ แจงรัฐฤกษ์, 2529 : 10) ความต้องการความสำเร็จ หมายถึง ความปรารถนาที่จะได้รับความสำเร็จในกิจกรรมต่างๆ การได้ใช้อำนาจในการทำงานอย่างอิสระ มีความเพียรพยายามที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่ย่นย่อต่ออุปสรรค เพื่อให้บรรลุมาตรฐานระดับสูง และทำสิ่งที่ยากๆ ได้ดีโดยเร็ว

ภาษาอังกฤษ คือ need for achievement ซึ่งอาจจะใช้ภาษาไทยได้อีกอย่างว่า ความจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน คือ แมกคลีแลนด์ เป็นผู้ทำให้งานนี้แพร่หลาย ความจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความต้องการอย่างแรงกล้าในการปฏิบัติหน้าที่ให้บังเกิดผลดีถึงระดับดีเด่นระดับหนึ่ง หรือโดยเปรียบกับผู้อื่น แมกคลีแลนด์ มีความเห็นว่า ความจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์นี้เป็นปัจจัยสำคัญในกิจกรรมการค้าทำให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในสังคมทุนนิยม หรือสังคมที่มีคนลักษณะ เช่นนี้เป็นจำนวนมาก (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2531 : 296)

Mc Clelland (1961) ได้นำแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มาอธิบายการเลือกอาชีพ โดยมีข้อสมมุติฐานว่า เด็กชายที่มีความต้องการความสำเร็จ (need for achievement) สูงมักจะเลือกอาชีพธุรกิจ เขาได้ทดสอบความคิดนี้ในการศึกษาเด็กชายวัยรุ่นในประเทศสหรัฐอเมริกา อินเดีย บราซิล เยอรมันนี และญี่ปุ่น พบว่า เด็กชายที่มีความต้องการความสำเร็จสูงมักจะมี ความสนใจในอาชีพธุรกิจเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาและอาจเป็นไปได้ในประเทศญี่ปุ่น ผลงานของ Mc Clelland ก่อนหน้านี้ที่มีความสอดคล้องกัน (Mc Clelland, 1955 อ้างถึงใน Vroom, 1964 : 53) คือ รายงานการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้นของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับการเลือกอาชีพที่ชอบที่สุดจากอาชีพต่างๆ 100 อาชีพ ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ผู้ที่ได้คะแนนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในระดับสูง เลือกอาชีพนายหน้าขายหลักทรัพย์ ผู้จัดการสำนักงาน พนักงานซื้อสินค้า พนักงานขายอสังหาริมทรัพย์และผู้จัดการโรงงาน ซึ่งเป็นอาชีพที่เกี่ยวกับธุรกิจทั้งหมดในงานวิจัยอื่นๆ ชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงมักจะชอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสี่ยง (risk taking) ระดับปานกลาง (Mc Clelland, 1958 : Atkinson and litwin, 1960 และ Scodal, Ratoosh and Minas, 1959 อ้างถึงใน Vroom, 1964 : 59) ซึ่งการเสี่ยงนี้มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเลือกอาชีพด้วย บางคนคำนวณการเสี่ยงเข้าไปกับการเลือกอาชีพคือ การพิจารณาถึงโอกาสที่จะบรรลุอาชีพนั้น (เขาวมาล แจ็งอรัญญิก 2529 : 13)

นักศึกษาผู้มีความประสงค์จะออกไปก่อตั้งบริษัทของตนเองนั้น มีความต้องการความสำเร็จสูงกว่านักศึกษาที่ไม่มีความประสงค์ดังกล่าว (Borland อ้างถึงใน ปราโมทย์ เจนการ 2523 : 15) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความต้องการความสำเร็จหรือความจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ได้อธิบายรายละเอียดไว้ในหัวข้องานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น

วรรณภา เต็มลิริพจน์ (2533) ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกประกอบธุรกิจส่วนตัวของผู้ประกอบการสตรีในธุรกิจขนาดเล็ก ด้านปัจจัยทางจิตวิทยาได้ทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ประกอบการสตรีกับสตรีที่ประกอบอาชีพอื่น พบว่า ค่าเฉลี่ยความต้องการความสำเร็จผู้ประกอบการสตรีสูงกว่าสตรีที่ประกอบอาชีพอื่น

ปราโมทย์ เจนการ (2523) ศึกษาเรื่องการฝึกอบรมกับความเป็นผู้ประกอบการผลด้านคุณลักษณะความแตกต่างองค์ประกอบเชิงมนุษย์ พบว่า ผู้ประกอบการมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงกว่าลูกจ้าง

สรุป เพิ่มพล (2531) ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะที่ควรเป็นและเป็นจริงสำหรับการประกอบอาชีพอิสระ พบว่า อาจารย์ และกลุ่มผู้ประกอบการเห็นว่า ควรมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก แต่ความเป็นจริง นักศึกษาสำหรับประกอบอาชีพอิสระอยู่ในระดับปานกลาง

6. ความต้องการประกอบอาชีพส่วนตัวจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะกล้าเสี่ยงสูง หมายความว่า นิสิตที่มีลักษณะความกล้าเสี่ยงสูงมีแนวโน้มจะ เลือกอาชีพส่วนตัวมากกว่านิสิตที่มีลักษณะความกล้าเสี่ยงต่ำ ด้วยเหตุผลทางแนวความคิดและงานวิจัย ดังนี้

การเสี่ยง (Risk) คือ สิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ เป็นความผันแปรของผลที่อาจจะได้รับในช่วงเวลาเฉพาะสถานการณ์หนึ่ง (Douglas & Wildavsky 1928 อ้างถึงในวรรณภา เต็มลิริพจน์ : 23) โดยเฉพาะการประกอบธุรกิจ ต้องมีความกล้าเสี่ยง ทั้งการเงินและสังคม เพราะไม่สามารถทราบถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

D.E. Mellon พบว่า ผู้ประกอบการที่ดำเนินกิจการทางการศึกษาด้านธุรกิจของสหรัฐอเมริกา มีคุณลักษณะความกล้าเสี่ยง ซึ่งแตกต่างจากนักการศึกษาทั่วไป ส่วน J.M.H. Laufer พบว่า ผู้ประกอบการชาวฝรั่งเศสที่ดำเนินกิจการประสบความสำเร็จในด้านเศรษฐกิจและเทคนิค มีคุณลักษณะของความกล้าเสี่ยง (ปราโมทย์ เจนการ 2523:14)

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความกล้าเสี่ยง ได้กล่าวรายละเอียดไว้ในหัวข้องานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว พอสรุปได้ดังนี้

วรรณภา เต็มลิริพจน์ (2533) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวของผู้ประกอบการสตรีในธุรกิจขนาดเล็ก พบว่า ค่าเฉลี่ยของความกล้าเสี่ยง ผู้ประกอบการสตรีในธุรกิจขนาดเล็ก สูงกว่าสตรีที่ประกอบอาชีพอื่น

ปราโมทย์ เจนการ (2523) ศึกษาเรื่อง การฝึกอบรมกับความเป็นผู้ประกอบการในด้านคุณลักษณะ เชิงมนุษย์ (Human Factors) พบว่า ผู้ประกอบการมีคุณลักษณะความกล้าเสี่ยงอย่างสมเหตุสมผลสูงกว่าลูกจ้าง

สรุป เพิ่มพล (2531) ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะที่ควรเป็นและเป็นจริงสำหรับการประกอบอาชีพอิสระของนักศึกษาคณะวิชาวิทยาการจัดการ ตามการรับรู้ของอาจารย์และผู้ประกอบการ ผลการวิจัยอาจารย์มีความคิดเห็นผู้ประกอบอาชีพอิสระมีความกล้าเสี่ยงสมเหตุสมผลระดับมาก เช่นเดียวกับผู้ประกอบการมีความคิดเห็นเห็นว่า ผู้ประกอบอาชีพอิสระมีความกล้าเสี่ยงระดับมาก